

Ks. dr hab. Grzegorz Szamocki, prof. UG

Zakład Studiów nad Religią

Wydział Historyczny

Uniwersytet Gdański

grzegorz.szamocki@ug.edu.pl

Recenzja dorobku naukowego w postępowaniu habilitacyjnym dr Anny Rambiert-Kwaśniewskiej

1. Podstawowe dane kandydatki do stopnia doktora habilitowanego

Dr Anna Rambiert-Kwaśniewska jest absolwentką Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, na którym w roku 2009 uzyskała tytuł zawodowy magistra teologii, dwa lata później licencjat kanoniczny (kościelny) z teologii, a w roku 2013 stopień naukowy doktora nauk teologicznych na podstawie rozprawy „Agonistyka Pawła z Tarsu. Studium Metafor”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Mariusza Rosika. Dysertacja została opublikowana pt. *Walcz w dobrych zawodach o wiarę' (1 Tm 6,12a). Relektura metaforyki sportowej w listach proto- i deuteropawłowych*, Wrocław 2014.

Równolegle do edukacji na Papieskim Wydziale Teologicznym Habilitantka studiowała filologię klasyczną i kulturę śródziemnomorską na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Na tej uczelni w roku 2009 uzyskała tytuł licencjusza filologii klasycznej i kultury śródziemnomorskiej, a w roku 2017 stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie dysertacji pt. *Tkaniny w hebrajskim i greckim Starym Testamencie*, napisanej pod kierunkiem dr. hab. Gościwita Malinowskiego. Praca została również opublikowana w formie książki *Terminologia tekstylna w Biblii Hebrajskiej i Septuagincie. Włókna i tkaniny* (Rozprawy i Studia Biblijne 51), Warszawa 2019.

W trakcie studiów na wymienionych wyżej uczelniach Anna Rambiert-Kwaśniewska ukończyła roczny kurs terapii uzależnień w Policealnej Szkole Rozwoju Zawodowego, zdobywając zawód instruktora terapii uzależnień. Odbyła dwuletnie studia w Studium Kultury i Języków Żydowskich przy Instytucie Polonistyki Uniwersytetu Wrocławskiego. Zrealizowała dwa pobyty naukowe w ramach programu LPP-Erasmus we Włoszech (na Università degli Studi di Firenze i w Istituto Papirologico Girolamo Vitelli we Florencji). Odbyła trzy kursy języka nowohebrajskiego (ULPAN) na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie. Brała udział w III Lincoln College International Summer School in Greek Paleography w Oxfordzie i w 15th Annual Seminar Course on Ancient

Greek Literature and Culture w Defach (Grecja). Była beneficjentką naukowego stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Uniwersytetu Wrocławskiego.

W roku 2010 Anna Rambiert-Kwaśniewska rozpoczęła pracę naukowo-dydaktyczną, najpierw w ramach umów-zleceń w Studium Języków Biblijnych i Nowożytnych Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, nauczając języka włoskiego i greckiego, a w latach 2011-2014 już na stanowisku lektora tych języków. Od 2014 roku w ramach umów-zleceń prowadziła ćwiczenia z historii starożytnej Żydów w Katedrze Judaistyki im. Tadeusza Taubego Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 2014 jest adiunktem w Katedrze Teologii Nowego Testamentu w Instytucie Nauk Biblijnych Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu i prowadzi zajęcia z języka włoskiego, greckiego i łacińskiego.

2. Przepisy prawa na dzień wszczęcia ocenianego postępowania habilitacyjnego i obowiązujące kryteria oceny

Podstawą prawną dla oceny osiągnięć naukowych Habilitantki jest art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.)

Zgodnie w powyższym prawem osoba ubiegająca się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego musi:

- 1) Posiadać naukowy stopień doktora;
- 2) Posiadać osiągnięcia naukowe, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej. Takim osiągnięciem może być:
 - a) 1 monografia naukowa wydana przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub
 - b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub
 - c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.
- 3) Wykazać się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

3. Osiągnięcia naukowe

Wśród osiągnięć naukowych Habilitantki należy wymienić najpierw publikacje w formie 4 monografii, 6 rozdziałów w monografiach, 17 artykułów w czasopismach naukowych, 9 recenzji oraz 2 sprawozdań z międzynarodowych konferencji biblijnych.

Według danych w bazie Google Scholar liczna cytowań publikacji Habilitantki wynosi 29, a h-indeks 3.

Monografie

Monografia przedstawiona przez Kandydatkę jako podstawowe dzieło do postępowania habilitacyjnego będzie przedmiotem odrębnego omówienia. W przypadku pozostałych czterech książek autorstwa Habilitantki dwie z nich są opublikowanymi rozprawami doktorskimi. Pierwsza pt. „*Walcz w dobrych zawodach o wiarę*” (1 Tm 6,12a). *Relektura metaforyki sportowej w listach proto- i deuteropawłowych* (Wrocław 2014), jest pierwszą polskojęzyczną publikacją, prezentującą szczegółowe studium historyczno-literackie i teologiczne sportowych metafor w pismach Pawłowych. Sposób opracowania i jego wyniki znalazły już wcześniej uznanie u recenzentów dysertacji doktorskiej, zaś dla autorki stanowiły impuls i fundament dla dalszych badań zagadnienia agonistyki, które znalazły wyraz w artykułach naukowych. Książka będąca publikacją drugiego doktoratu pt. *Terminologia tekstylna w Biblii Hebrajskiej i Septuagincie. Włókna i tkaniny* (Warszawa 2019) przybliży czytelnikowi przede wszystkim poświadczone przez hebrajską i grecką terminologię bogactwo rodzajów tkanin, a także naturę LXX w zakresie przekładu hebrajskich terminów i wypowiedzi dotyczących tkanin. Zaprezentowane analizy historyczno-krytyczne wzmianek o tkaninach mogą, jak zasugerowała autorka, dostarczyć dodatkowej argumentacji w datowaniu tekstów biblijnych.

Publikacja drugiej rozprawy doktorskiej Anny Rambiert-Kwaśniewskiej wskazała wyraźnie na jeden z głównych obranych przez nią kierunków badawczych. Podejmując tematykę tekstyliów w Piśmie Świętym włączyła się do niewielkiego grona badaczy zainteresowanych tym zagadnieniem. Następstwem i owocem takiego ukierunkowania badawczych dociekań jest kolejna publikacja książkowa Habilitantki zatytułowana *Tekstyliia w Nowym Testamencie* (Wrocław 2022). Autorka poddała w niej analizie historycznej i literackiej nowotestamentowe odniesienia do tkanin i szat. Przeprowadzone analizy pozwoliły jej na wskazanie zakresu i sposobu wykorzystania tych motywów przez autorów natchnionych także do wyrażenia myśli teologicznych.

Innego tematu dotyczy czwarta monografia naukowa wymieniona przez Habilitantkę w sporządzonym przez nią i udostępnionym mi wykazie jej osiągnięć naukowych. Chodzi o książkę z serii Archeolog czyta Biblię, pt. *Synagoga w Ostii – milczący świadek początków chrześcijaństwa* (Wrocław 2016). W tej niewielkiej objętościowo (96 s.) publikacji znajdujemy rzeczowo

i kompetentnie przedstawione nie tylko informacje na temat ostyjskiej synagogi, odkrytej w 1961 r., ale i możliwy do wnioskowania i nakreślenia obraz relacji Żydów diaspory z członkami rodzącego się Kościoła. W tej publikacji Autorka wykazała się naukowym zainteresowaniem i badawczą znajomością archeologii i historii w odniesieniu do artefaktów i zabytków sytuacji i uwarunkowań, znajdujących odzwierciedlenie także w niektórych pismach Nowego Testamentu i literaturze apokryficznej.

Powyższe cztery monografie naukowe wskazują na główne kierunki i zakresy badawcze Habilitantki, którymi są dzieje Żydów diaspory, św. Paweł i kultura hellenistyczna, kwestie związane z terminologią biblijną i translatoryką oraz problematyka tekstyliów w Biblii. W tym spektrum zainteresowań mieszczą się także przyczynki naukowe Anny Rambiert-Kwaśniewskiej opublikowane w formie rozdziałów w monografiach i artykułów w czasopismach naukowych.

Rozdziały w monografiach i artykuły w czasopismach naukowych

Dwa teksty opublikowane jako części monografii (*Czego kobietom nie wolno? W poszukiwaniu konsensusu dla interpretacji 1 Tm 2, 11-15* [2015] i *Biblia – księga do czytania, ale czy do wyjaśniania przez świeckich?* [2022]) Autorka poświęciła problemowi wolności kobiet do nauczania w pierwotnym Kościele w odwołaniu do zapisanych niektórych wypowiedzi św. Pawła, tradycji wyrażonych w pismach Ojców Kościoła i w apokryfach. W kolejnych dwóch zaprezentowała studium semantyczne, najpierw użytego przez Pawła terminu οἰκτιρμός (*Zrozumieć Pawłowe miłosierdzie. Studium semantyczne terminu οἰκτιρμός w listach Pawła z Tarsu* [2026]), następnie występujących w Pięcioksięgu trzech hebrajskich określeń tekstyliów z włosia koziego (*Terminy 'ēz, šaq i 'amtaḥat w Pięcioksięgu. Kłopoty z dookreśleniem semantyki, identyfikacją i przekładem produktów tekstylnych z włosia koziego* [2019]). W obydwu tekstach Autorka pokazuje kompetencje w zakresie analizy hebrajskich i greckich terminów biblijnych, historycznego uwarunkowania ich użycia, a przede wszystkim potrafi wyciągać śmiało wnioski w zakresie prób uzasadnienia obecności omawianych pojęć w jednych tekstach, a nieobecności lub obecności terminów bliskoznacznych w innych. Wyrazem zainteresowań Habilitantki biblijną semantyką, terminologią i jej interpretacją w kontekście historii, zwłaszcza epoki hellenistycznej, jest także artykuł zamieszczony w Księdze Pamiątkowej dla Księdza Profesora Witczyka, w którym Autorka podaje próbę objaśnienia obecności syren w tekście Septuaginty (*W jaki sposób syreny zagościły na kartach Septuaginty?* [2021]).

Rozdziały w monografiach autorstwa dr Anny Rambiert-Kwaśniewskiej stanowią wyraz jej zainteresowań i naukowej fascynacji przede wszystkim dociekaniem w zakresie biblijnej terminologii. Autorka wybiera teksty „problematiczne” i stanowiące już przedmiot analiz innych egzegetów, by spojrzeć na nie we własnym kluczu interpretacyjnym. Habilitantka wychodzi od historii, historycznych uwarunkowań, zwraca uwagę na odpowiedniki biblijnych pojęć obecne

w świadectwach pozabiblijnych, używane w historycznej codzienności. Zwraca uwagę na ich zakres semantyczny. Na tle wyników tych dociekań interpretuje obecność i znaczenie odpowiedników biblijnych, by ostatecznie podjąć próbę wskazania treści teologicznych przekazanych z pomocą badanej terminologii.

Wśród 17 artykułów opublikowanych w czasopiśmie naukowym dominującą kwestią jest terminologia. Habilitantka, z pewnością z racji swego doskonałego przygotowania filologicznego i historycznego, wybrała jako przedmiot prezentowanych analiz te biblijne wyrażenia i terminy, w których egzegeci widzą jakąś trudność, bądź w swych interpretacjach zdają się nie przywiązywać do nich większej uwagi, co - jak wykazują studia Habilitantki - umniejsza wartość tych interpretacji i domaga się porzucenia. Na podkreślenie w tym miejscu zasługuje również u fakt, że dr Anna Rambiert-Kwaśniewska, z pewnością także z racji badawczej fascynacji kulturą helleńską, koncentruje się wprawdzie na terminach, motywach i tematach pism Pawłowych (11 artykułów), ale omawia również pojęcia i nazwy starotestamentowe - hebrajskie i greckie (np. *What do Byssus and Crimson imply about the Hebrew Bible and the Septuagint* [2018]; „Uczyńcie ją sobie poddaną” (Rdz 1,28). *Studium semantyczne i teologiczne implikacje czasownika „poddawać”* [2018]). Prezentowane w artykułach analizy terminologii są bardzo wnikliwe. W niektórych przypadkach pozwalają Autorce nakreślić historyczny proces ewolucji znaczeniowej danego terminu lub zmian nazw dla tych samych desygnatów, a niekiedy także sformułować tezę odnośnie do datowania danego tekstu. Niektóre wnioski w tym względzie zdają się być jednak zbyt daleko idące, a tezy wątpliwe i uproszczone. Na przykład po wniosku o możliwości łączenia pochodzenia niektórych pojęć z epoką babilońską i perską znalazło się stwierdzenie: „Such a strong representation of a new vocabulary allows us to date Books of Chronicles on turn between 6th and 5th century BC” (*What do Byssus and Crimson...*, s. 314). W datowaniu Ksiąg Kronik należałoby bardziej uwzględnić proces formowania się tekstu, jego redakcji i możliwości opracowywania starszego materiału źródłowego (zob. np. G. Steins, „Die Bücher der Chronik”, w: *Einleitung in das Alte Testament*, red. E. Zenger – C. Frevel, Stuttgart 2016, 322-324).

Z badaniem biblijnych terminów Habilitantka łączy w swych artykułach omawianie zagadnień związanych z translacją, stanowiących jedno z głównych jej zainteresowań badawczych. Zajmuje się analizą porównawczą tekstu Biblii Hebrajskiej i Septuaginty. Na konkretnych przykładach przybliża i objaśnia możliwe koncepcje i techniki translatorskie stosowane przez tłumacza, jak ekwiwalencja dynamiczna, utożsamiana przez Autorkę z akulturacją i adaptacją do języka i wyobraźni odbiorcy (*Córki Syjońskie (Iz 3,16-24). Błyskotliwy przykład ekwiwalencji dynamicznej czy dowód na istnienie nie-masoreckiej Vorlage LXX?* [2017]), czy intuicyjne uciekanie się tłumacza do skojarzeń (*Problem of the Translation of Toponyms in the Septuagint Based on the Example of “Wool of Miletus” (Ez*

27:18) [2020]). Wkład Habilitantki w badania związane z terminologią i translatoryką biblijną jest ewidentny. W swych studiach w tym zakresie odwołuje się do osiągnięć innych badaczy, uznawanych za światowych ekspertów. Wykorzystuje ich dorobek i śmiało formułuje własne tezy. Prezentuje się tym samym jako dojrzała badaczka.

Za cechę artykułów naukowych dr Anny Rambiert-Kwaśniewskiej można uznać bardzo „życiową” tematykę związaną z analizowanymi biblijnymi terminami czy wypowiedziami. Dotyczy ona kwestii społeczno-religijnych, życia codziennego, relacji międzyludzkich i kultury materialnej (np. „*Kobiety [...] mają być poddane, jak to Prawo nakazuje*” (1 Kor 14,34) ... [2014]; *Samodyscyplina jako warunek nowego życia w Chrystusie* [2018]; *Małżeństwa mieszane i jak sobie w nich radzić* ... [2018]; „*Psy i okaleczeni*”. *Pawłowe inwektywy wymierzone w judaizantes* ... [2020]). W swych studiach Autorka stosuje konsekwentnie uzasadnioną, klarowną metodologię badawczą. Wychodzi od omówienia tła historycznego badanego motywu bądź zagadnienia. Następnie przedstawia jego problem w tekstach biblijnych, analizuje szczegółowo terminy i motywy oraz ewentualne historyczne zmiany w tym zakresie, i na tej podstawie formułuje konkluzje interpretacyjne i jasne tezy.

Wartością dorobku naukowego Habilitantki poświadczonego w artykułach opublikowanych w czasopismach naukowych jest także dywersyfikacja tych czasopism. Oprócz dwóch artykułów opublikowanych w rodzimym dla Autorki roczniku *Theologica Wratislaviensia* i dwóch w renomowanym *The Biblical Annals*, spośród pozostałych 13 każdy ukazał się w innym czasopiśmie. Cenne jest także to, że 6 artykułów jest w języku obcym - jeden po włosku i pięć po angielsku. Ten fakt przyczynia się i przyczyni na pewno do większej rozpoznawalności Autorki i jej dorobku w światowej biblistyce.

Recenzje i inne publikacje

Na dorobek Habilitantki składa się także 9 recenzji, w tym 7 recenzji publikacji anglojęzycznych, dwa sprawozdania z międzynarodowych konferencji oraz 5 monografii popularnonaukowych i kilkadziesiąt krótszych tekstów popularyzujących wiedzę biblijną.

Inna aktywność naukowa

Od uzyskania doktoratu z teologii dr Anna Rambiert-Kwaśniewska wygłaszała referaty na 20 konferencjach naukowych, w tym 13 międzynarodowych i 7 ogólnopolskich bądź lokalnych. Uczestniczyła w pracy zespołu badawczego realizującego międzynarodowy projekt *The Language of Colors in the Bible* oraz pięć mniejszych projektów badawczych sprowadzających się głównie - jak wynika z autoprezentacji Habilitantki - do kwerendy bibliotecznej, która zaowocowała między innymi powstaniem wspomnianej wyżej monografii o tekstyliach w Nowym Testamencie.

Dr Anna Rambiert-Kwaśniewska była dotąd członkiem komitetu organizacyjnego pięciu konferencji naukowych, w tym jednej międzynarodowej. Odbyła dwa zagraniczne staże naukowe (2011-2012 - Florencja, 2019 - Malta). Jest członkiem zespołu redakcyjnego *Verbum Vitae*, będąc jednym z redaktorów tematycznych tego cenionego polskiego naukowego czasopisma biblijnego. Należy do pięciu stowarzyszeń naukowych - dwóch polskich, mianowicie Towarzystwa Studiów Interdyscyplinarnych przy Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu oraz bardzo cenionego Stowarzyszenia Biblistów Polskich, oraz trzech bardzo prestiżowych stowarzyszeń międzynarodowych: Society of Biblical Literature, The International Organization for Septuagint and Cognate Studies i European Association of Biblical Studies.

Habilitantka jest również bardzo aktywna dydaktycznie. Oprócz regularnych zajęć wynikających z angażu jako adiunkt w Katedrze Teologii Nowego Testamentu w Instytucie Nauk Biblijnych Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, prowadzi okazjonalne warsztaty naukowe, zwłaszcza z języków biblijnych, i wygłasza liczne wykłady i prelekcje popularnonaukowe w ramach rozmaitych szkoleń, spotkań duszpasterskich i w audycjach radiowych i telewizyjnych.

4. Rozprawa habilitacyjna

(osiągnięcie naukowe w myśl art. 219 ust.1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce)

A. Rambiert-Kwaśniewska, *Terminologia tekstylna w Biblii Hebrajskiej i Septuagincie. Stroje, dodatki i tekstylia użytkowe*, Wrocław: Chronikon 2023, ss. 580, ISBN: 978-83-968811-1-3.

Monografia przedłożona jako główne osiągnięcie naukowe dla uzyskania stopnia doktora habilitowanego powstała jako owoc zainteresowań i wieloletnich, konsekwentnie prowadzonych badań Autorki nad biblijną terminologią tekstylną, jej uwarunkowaniami historycznymi oraz jej wykorzystaniem w przekazie teologicznego przesłania w biblijnych tekstach. Ta bardzo obszerna rozprawa, obejmująca 580 stron, a w nich 540 stron tekstu głównego z 1339 przypisami i 10 stron bibliografii, prezentuje się jako kompetentne studium leksykograficzne, historyczne i teologiczne. Potwierdza to konsekwentny sposób badawczego postępowania Habilitantki przyjęty już z powodzeniem w jej poprzednich publikacjach dotyczących zagadnienia tekstyliów w tekstach biblijnych, zwłaszcza we wcześniejszej monografii o włóknach i tkaninach (2019). Temat, który Autorka wybrała na przedmiot swojej rozprawy, nie jest popularny wśród biblistów. W literaturze biblijnej brakowało dotąd tak całościowego i metodologicznie spójnego dzieła poświęconego terminologii tekstylnej w Starym Testamencie w zakresie strojów i tekstyliów użytkowych. W tym względzie ocenianą rozprawę habilitacyjną można uznać za dzieło pionierskie, i to na gruncie opracowań polsko- i obcojęzycznych.

W tytule Autorka podaje, że głównym przedmiotem prezentacji i omówień jest terminologia tekstylna w Biblii Hebrajskiej i Septuagincie, po czym dopowiada, że chodzi o szaty, dodatki i tekstylia użytkowe. Treść rozprawy odpowiada w pełni tak sformułowanemu tytułowi. Na początku mamy Wykaz skrótów (s. 5-8), po nim Wstęp (s. 9—23), sześć rozdziałów z analizami i omówieniami (s. 25-544), Zakończenie (s. 545-549), Bibliografię (s. 551-569), streszczenie w języku angielskim (s. 571-574) i Spis treści (s. 575-580).

Wstęp jest klasyczny. Autorka najpierw wskazuje na problem, wprowadza w niego, definiuje cel ogólny i cele szczegółowe rozprawy. Następnie omawia aktualny stan badań i znaczniejsze publikacje, opisuje przyjętą metodologię i kreśli program prezentowanych w rozprawie badań i analiz. Metodę prezentowanego w monografii postępowania Autorka określa jako silnie eklektyczną z elementami metod diachronicznych i synchronicznych (s. 19). Analizy historyczno-krytyczne, lingwistyczne, semantyczne i komparatystyczne mają prowadzić do wniosków natury historycznej, teologicznej i komunikologicznej. Przyjęty sposób badań zagadnienia wskazanego w tytule jest jak najbardziej uzasadniony i pożądany. Odpowiada on też aktualnemu trendowi w badaniach egzegetycznych, aby łączyć podejście diachroniczne z synchronicznym. Takie postępowanie jest wprawdzie złożone i wymagające, ale rokuje dobre rezultaty. Wskazaną we Wstępie metodę Autorka stosuje konsekwentnie i owocnie w całej rozprawie.

Rozdział pierwszy o szatach i strojach na starożytnym Bliskim Wschodzie (s. 25-57) jest w rzeczywistości omówieniem szat i strojów żydowskich, ich wyglądu, stosowania, znaczenia i symboliki. Historyczny kontekst starożytnego Bliskiego Wschodu był potrzebny do uchwycenia specyfiki tekstyliów żydowskich, a przy tym pozwolił na słuszny wniosek o wielkiej inspiracji strojów starożytnych Izraelitów zwyczajami odzieżowymi ludów ościennych (s. 56). W tej części swojej rozprawy Autorka bardzo umiejętnie i precyzyjnie wydobywa dane z rozmaitych i różnego pochodzenia źródeł archeologicznych i historycznych oraz literackich, na czele z Biblią.

Rozdziały drugi, trzeci, czwarty i piąty stanowią główną część rozprawy (s. 59-489), prezentując obszerne zestawienie leksykograficzne. Autorka omawia hebrajskie i greckie terminy określające tekstylia i odnoszące się do nich, które występują w Biblii Hebrajskiej i w Septuagincie. Materiał tych rozdziałów jest niezwykle bogaty. Każdy termin jest omówiony według tego samego porządku, co ułatwia czytelnikowi lekturę. Omówienie każdego z terminów jest kompletne. Obejmuje ich etymologię, semantykę, semantyczne relacje między terminami hebrajskimi i stosowanymi dla nich odpowiednikami greckimi, ich występowanie w Biblii, funkcje i znaczenie w kontekście literackim, w opisach czynności związanych z tekstyliami (np. rozdzierania szat, prania, itp.), a także komunikowane przez nie treści społeczne i teologiczne.

Niezwykle cenny treściowo jest rozdział szósty (s. 491-544). Obejmuje on, zgodnie z zamysłem Autorki, całościowe spojrzenie na biblijną terminologię tekstylną (s. 492). Spostrzeżenia dotyczące statystyki w zakresie ich występowania, dominacji bądź porzucenia w przekładzie LXX, interpretacja tych spostrzeżeń uwzględniająca tło historyczno-kulturowe, prowadzą Autorkę do wnioskowania na temat charakteru przekładu LXX i suponowanych strategii translatorskich. Na podstawie przeprowadzonych analiz Autorka dostrzega w tym względzie świadectwa ekwiwalencji formalnej, w której chodzi o zachowanie formy i oryginalnego przesłania, i dynamicznej (funkcjonalnej), wyrażającej troskę o zachowanie sensu lekcji oryginalnej. Konkluzje są trafne i uzasadnione odwołaniem do reprezentatywnych przykładów biblijnego tekstu. Spojrzenie na kwestię przekładu LXX w świetle przeprowadzonych analiz terminologii tekstylnej upoważnia ostatecznie Autorkę do wysunięcia tezy o „ekwiwalencji kulturowej”, jako jednej z cech tego przekładu.

W Zakończeniu Autorka zwięźle reasumuje rezultaty prezentowanych analiz, koncentrując się na zasadniczych konkluzjach. Na samym końcu wyraża uzasadnioną nadzieję, że zrealizowane przez nią studium terminów tekstylnych przyczyni się „do wyznaczenia nowych pasjonujących szlaków badawczych” (s. 549).

Po lekturze rozprawy dr Anny Rambiert-Kwaśniewskiej mogę stwierdzić, że od strony merytorycznej jest to praca bardzo dobra. Prezentuje się jako nowatorskie dzieło, które szczegółowo, z wielką precyzją i wnikliwością omawia nieczęsto podejmowane przez badaczy zagadnienie biblijnej terminologii tekstylnej w zakresie szat, dodatków i tekstyliów użytkowych. Recenzowana monografia plasuje Autorkę wśród wąskiego grona naukowców, którzy w swych badaniach dedykują temu problemowi tak wielką uwagę. Jako taka w Polsce jest jedyną, a na arenie międzynarodowej jedną z nielicznych. Monografia wnosi zatem wielki wkład w rozwój badań biblijnych w Polsce i na świecie.

Przy całościowo bardzo wysokim poziomie i fachowości rozprawy dziwi nieco fakt, że Autorka w niektórych miejscach używa skrótu BHS (Biblia Hebraica Stuttgartensia) w podobnym sensie jak LXX (Septuaginta), np. „Odmienność środowiskowa BHS i LXX nie zmienia jednak ogólnego wydźwięku teologicznego, symbolicznego i komunikologicznego terminów” (s. 547; podobnie np. s. 19, 21, 124, 492, 548). Właściwy w takich stwierdzeniach byłby raczej skrót BH (Biblia Hebrajska), gdyż BHS jest jednym z wydań krytycznych BH (obok np. BHK [Biblia Hebrajska Kittela], czy BHQ [Biblia Hebraica Quinta]), podobnie jak wydaniem krytycznym LXX jest LXX wydana przez A. Rahlfsa (Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes) i tzw. LXX z Getyngi (Septuaginta. Vetus Testamentum graecum auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum). W przytoczonym wyżej zdaniu ze s. 547 nie chodzi przecież o środowisko niemieckie /stuttgarckie BHS z XX wieku.

Język rozprawy jest bardzo poprawny, słownictwo bogate i precyzyjnie używane. Mimo to zdarzają się zdania nieco zawile albo takie, które dla jasności wypowiedzi domagają się zmiany szyku (np. „Pośród ekwiwalentów popularnego *beqed* po raz pierwszy w BHS i tylko w tej księdze w wersji greckiej pojawia się termin *amfiasis*” (s. 380).

Tekst główny pracy jest uzupełniony dużą liczbą przypisów. Numeracja mogłaby być odrębna dla każdego rozdziału, a nie ciągła dla całej monografii. Niemniej te liczne przypisy w przypadku ich charakteru bibliograficznego świadczą o umiejętnym posługiwaniu się literaturą, a w przypadku przypisów „dopowiedzeniowych” potwierdzają zdolność Autorki do wchodzenia w debatę z innymi badaczami i formułowania uzupełniających objaśnień.

Bibliografia, jak na temat mało popularny w badaniach biblijnych, jest bogata. Można było więcej zaczerpnąć ze wspomnianej we Wstępie bardzo bogatej, zbiorowej publikacji C. Michel – M.-L. Nosch (red.), *Textile Terminologies in the Ancient Near East and Mediterranean from the Third to the First Millennia BC* (Ancient Textiles Series; 8), Oxbow Books, Oxford, 2010, czy uwzględnić młodsze studia poruszające problematykę znaczenia społecznego ubiorów oraz ich funkcji w przekazie i zrozumieniu przesłania biblijnego, np. S.B. Noegel, *The Women of Asherah: Weaving Wickedness in 2 Kings 23:7*, *The Catholic Biblical Quarterly* 83/2 (2021), 208-219; L. Quick, „*Like a Garment Eaten by Moths*” (*Job 13:28*): *Clothing, Nudity and Illness in the Book of Job*, *Biblical Interpretation* 30/1 (2022), 46-65; L. Quick – E. Lyell, *Clothing, Conformity, and Power: Garment Imagery in the Book of Esther*, *Vetus Testamentum* 72/3 (2022), 474–494. Możliwe, że ostatni z tych artykułów ukazał się już po zamknięciu prac nad rozprawą. Na podkreślenie i uznanie zasługuje z pewnością dobre wykorzystanie dorobku polskich biblistów.

Podsumowanie i wniosek końcowy

Swoimi publikacjami, działalnością dydaktyczną, organizacyjną i popularyzatorską Habilitantka potwierdziła już, że jest naukowcem dojrzałym, twórczym, posiadającym umiejętność analizowania i rozwiązywania problemów i stawiania naukowych tez. Wykazała się naukową samodzielnością. Pewne uwagi krytyczne odnośnie do jej dorobku poświadczonego we wcześniejszych publikacjach i do rozprawy habilitacyjnej nie podważają pozytywnej oceny całości.

Dr Anna Rambiert-Kwaśniewska wniosła istotny i ponadprzeciętny wkład w rozwój dyscypliny nauki teologiczne w zakresie badania biblijnej terminologii i teologii, historii kultury i translatologii. Ukazała także i potwierdziła potrzebę prowadzenia w studiach nad Biblią badań interdyscyplinarnych w zakresie teologii, archeologii, historii i literaturoznawstwa. Wykazana przez Habilitantkę naukowa samodzielność i odwaga rokuje na jej dalszy rozwój naukowy łączony z podejmowaniem nowatorskich badań i skutecznej działalności w ich prezentacji i promowaniu.

Biorąc pod uwagę dotychczasowy dorobek naukowy i rozprawę habilitacyjną stwierdzam jednoznacznie, że spełniają one wymagania w postępowaniach habilitacyjnych określone w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.) i stawiam wniosek o przystąpienie do kolejnego etapu w postępowaniu w sprawie nadania dr Annie Rambiert-Kwaśniewskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie *nauk teologicznych* w dyscyplinie *nauki teologiczne*.

Gdańsk, 17.06.2024 r.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Prof. Szymon'.